

BIBLICUM ŚLĄSKIE

III EDYCJA

CYKL – EKLEZJOLOGIA I PNEUMATOLOGIA ŚW. PAWŁA

Wykład 38 – Nauka Św. Pawła o Kościele (cz. 5)

III. LISTY PASTERSKIE

We współczesnych badaniach nad *Corpus Paulinum* podkreśla się coraz bardziej, że Listy Pasterskie (LP) pochodzą z okresu popawłowego. Podobnie jak w innych pismach NT zauważa się wpływ tradycji najpierw ustnej, a później spisanej tak i w LP moment ten odgrywa ważną rolę. Fakt powoływania się właśnie autora LP na Pawła jako na autora, piszącego do osób hierarchii kościelnej, świadczy o ich związaniu z Pawłem, a także z jego doktryną. Można więc naukę zawartą w LP uważać za kontynuację doktryny Apostoła Narodów z uwypukleniem nowych elementów i dostosowania całości do aktualnych potrzeb Kościoła już poapostolskiego. Jest też rzeczą ciekawą, że LP niejako pomijają innych apostołów. Jedyńm jakby autorytetem jest Apostoł Narodów.

Ponieważ sytuacja Kościoła w czasie powstania LP była inna, niż ta, kiedy Paweł pisał swoje listy do poszczególnych gmin, w LP chodziło o znalezienie odpowiedniego modelu Kościoła dla tej nowej Rzeczywistości. Kościół zatem jest tematem naczelnym tych pism, nie zawsze rozwiązywanym na bazie ściśle teologicznej. Dlatego ujęcie rozdziału dotyczącego eklezjologii LP, odmienne jest od dwóch poprzednich.

1. ZAGADNIENIA OGÓLNE

a. Zasady regulujące życie Kościoła

Określenie „Listy Pasterskie” wskazuje na to, że nie są one co najmniej w głównej mierze skierowane do gmin kościelnych, lecz do ich „pasterzy”, czyli do tych, którzy z urzędu im powierzonego stoją na czele gminy i nią kierują. Okoliczność ta sprawia, że w LP mamy często do czynienia ze specyficzną formą parenezy, z zapisem zaktualizowanej dyscypliny i z kazaniem na temat różnych problemów związanych z życiem Kościoła. W LP po raz pierwszy zjawiają się pewne elementy prawnicze, a więc normy dotyczące postawy kościelnej i sposobu działania społecznego (1 Tm 2,1-30,10.5, 3-6, 2; Tt 2,1-3, 7), jak również przepisy indywidualnego postępowania ujęte w katalogi cnót i wad (1 Tm 1,9n; 3, 2n.8; 6,11; 2 Tm 2, 22; 3, 2-5; Tt 2,1-10).

Autor LP nie tworzy dopiero tych norm, lecz posługuje się! już istniejącymi w życiu Kościoła. Pragnie im tylko nadać normatywny charakter za pomocą apostołskiego autorytetu Pawła i autorytetu aktualnych pasterzy gmin, by wprowadzić je jako obowiązujące w Kościele.

W parze z normatywnymi wskazówkami, mającymi świadczyć o kościelnym życiu, idzie ujęcie już głoszonej kiedyś Ewangelii w formę maksym doktrynalnych. W tym kontekście zjawia się zwrot „zdrowa nauka”, obejmujący zarówno dogmaty ortodoksyjnej nauki, jak i płynące z nich zasady praktycznego działania w życiu gminy i osobistym. Kerygmat jest więc ogólnie scharakteryzowany jako „słowo godne zaufania”. Pasterz ma się nim posługiwać i w tym celu przypomina mu się go w krótkich zwrotach, łatwych do zapamiętania jak i do przekazywania. Pasterz ma już gotowe sformułowania wiary, opierające się w niejednym wypadku na starszych formułach. On więc w głównej mierze jest odpowiedzialny za jakość i gorliwość powierzonych mu członków Kościoła i za skuteczność głoszonej Ewangelii. Dlatego pasterze osobiście otrzymują upomnienia i wskazówki, aby godnie sprawowali swój urząd. Wszakże narażeni są na różne próby wierności. W wypadku zaś szczególnych niebezpieczeństw grożących gminie muszą być na nie uodpornieni. Niebezpieczeństwa mogą być różne. Na ogół są nimi: słabość, ospałość we wierze, brak należytej karności i porządku; szczególnie groźne są błędne nauki. Obok wielkich tematów LP poruszają także małe, dotyczące codziennego życia' chrześcijańskiej gminy. Typowymi przykładami zajmowania się zwykłymi sprawami gminy są: szczegółowe pouczenie o metodach pracy poszczególnych stanów duszpasterskich (1 Tm 5,1n) czy troska o zdrowie pasterza (1 Tm 5, 23). A za tym wszystkim, za sprawą' wielką czy małą, stoi autorytet Pawła Apostoła.

b. Autorytet Pawła Apostoła

Paweł występuje w LP jako ich autor. Wspomina o sobie, o swojej roli w życiu Kościoła, daje jako apostoł miarodajne wskazówki. Niemniej tzw. wspomnienia Pawłowe (1 Tm 1,12-20; 2,7; 3,14; 4,13; 2 Tm 1,3n; 1,11) w porównaniu z odpowiednimi tekstami starszych listów Pawłowych ujawniają, że raczej ktoś mówi o Pawle, niż on sam o sobie. Taki obraz Pawła zachowano aż pod koniec pierwszego stulecia (por. np. 1 Tm 1, 15n-27).

W każdym razie LP kreślą Pawła jako jedyny autorytet w przepowiadaniu i ustalaniu dyscypliny kościelnej, a równocześnie jako wzór gorliwości w służbie Kościoła i w głoszeniu ortodoksyjnej nauki. Na Pawle powinni się wzorować wszyscy nauczyciele i przełożeni gmin. Ten obraz Pawła osiąga szczyt - w sumie nie odbiegający od rzeczywistej postawy Apostoła - w 2 Tm 4, 6-8, w tekście, który Apostoła przedstawia już jako „wywyższonego”. Powołując się na autorytet Pawła autor LP pragnie osiągnąć podwójny cel: zapewnić nauce

zawartej w LP - nie odbiegającej zresztą od wytycznych Pawła - apostołski autorytet oraz podkreślić jej ortodoksyjność.

Jest to świadoma i zamierzona forma rekursu w stronę apostołskiego pochodzenia aktualnej doktryny Kościoła mieszczącej się w klimacie Pawłowej tradycji a dostosowanej do sytuacji gmin czasów poapostołskich.

Rekurs taki był niezbędny, skoro Kościół .narażony na różne obce wpływy i prądy doktrynalne miał kontynuować autentyczną tradycję apostołską. W LP nie tyle idzie o nową interpretację myśli Pawłowych, ile o ich ścisłą kontynuację i realizację w nowych warunkach i okolicznościach, w których znalazły się Kościoły lokalne czasów poapostołskich. Z tym związane jest użycie nowych sformułowań oraz przesunięcie akcentu na zagadnienia teologiczne i eklezjologiczne, które za czasów Pawła nie domagały się takiej eksplikacji, jak w LP.

Jakie więc zagadnienia szczególnie zaakcentowano? Otóż w pierwszym rzędzie podkreślono ścisły związek z tradycją apostołską. Kościół poapostołski kontynuuje więc tradycję apostołską w ramach legalnej sukcesji. Za legalną sukcesję odpowiedzialni są mężowie, którzy są bezpośrednimi uczniami i następcami apostołów. Zmienił się dotychczasowy charyzmatyczny profil Kościoła, a nastąpiła era stabilizacji i uporządkowania najważniejszych spraw doktrynalnych, dyscyplinarnych i hierarchicznych. Dlatego LP ustalają pewne zasady urzędu. Urząd i struktura wchodzi więc w skład ogólnej teologii LP jako podstawowa część nauki o Kościele, determinując poniekąd obraz Kościoła. W związku z eklezjologią LP nie zaniedbały podania ważnych wskazówek dla życia wiernych w Kościele. W końcu wszystkie te tematy: tradycja i sukcesja apostołska, urząd i próby definicji Kościoła, forma chrześcijańskiej egzystencji wiernych mają swoje ramy teologiczne.

2. ZAGADNIENIA SZCZEGÓŁOWE

a. Tradycja i sukcesja apostołska

Dla zrozumienia zagadnienia tradycji i sukcesji ważny jest tekst 2 Tm 2, 2: „Co ode mnie usłyszysz w obecności wielu świadków, przekaz zaufanym mężom, którzy będą zdolni do tego, by także innych pouczyć”. Tekst ten określa formalny charakter Ewangelii jako nauki, której integralność gwarantuje wiarygodny przekaz Apostoła. Otrzymali go bezpośredni uczniowie Pawła, a oni z kolei przekazują go „zaufanym mężom”. W ten sposób Ewangelia dociera w sposób nieskażony do kompetentnych nauczycieli w Kościele i przez nich staje się w nim na nowo żywa i obecna. Każdorazowy przełożony gminy (jak np. Tymoteusz) ponosi odpowiedzialność nie tylko za naukę, którą sam aktualnie głosi wiernym, lecz także za odpowiedni wybór swych następców (por. także 1 Tm 5, 22). W ten sposób LP ustalają pewną zasadę kontynuacji tradycji apostołskiej. Zasada ta odnosi się do wszystkich następców apostołów,

którym przysługuje prawo i obowiązek autorytatywnego przekazywania Ewangelii swoim następcom. Z zasady kontynuacji tradycji apostoelskiej wypływa więc druga, mianowicie zasada sukcesji apostoelskiej. Z 1 Tm 2,2 wynika ona w sposób bezpośredni, z innych tekstów tylko pośrednio. Zazwyczaj bowiem LP zajmują się faktem przekazania nauki apostoelskiej nazwanej *paratheke*, czyli „powierzonym dobrem”. Przekazywanie powierzonego dobra powinno być odpowiedzialne i wierne. Za to odpowiedzialna jest zarówno strona przekazująca jak i strona odbierająca (por. 1 Tm 1,12 z 2 Tm 1,12). Trzykrotnie w LP *paratheke* stanowi przedmiot „zachowania” i „czuwania”, co wyraża gr. czasownik *phylaksei*. Dwukrotnie Apostoł upomina Tymoteusza, by osobiście czuwał i zachował depozyt wiary: „Zachowaj powierzone dobro” - *paratheke* (1 Tm 6,20; 2 Tm 1,14). Innym razem żywi nadzieję, „że Bóg ma moc moje powierzone dobro (*ten paratheken mou*) ustrzec” (2 Tm 1,12). Widać więc, że zarówno Bóg jest zatroskany o naukę apostoelską jak i Apostoł, który wzywa Tymoteusza, czyli zwierzchnika i nauczyciela Kościoła, aby nad nią czuwał. Przymiotnik „prawy” - *kalos* (2 Tm 1, 14) określa istotę *paratheke*. Jest ona prawa tj. bezbłędna i nie może prowadzić do błędu. W sumie *paratheke* to wiara, którą głosi Kościół, wychodząca od apostołów jako przekazane dobro, ostoja jedynej i prawdziwej nauki. Ewangelię Pawła (2 Tm 1,11; 2,8), która jest *paratheke* Apostoła (2 Tm 1,12), Kościół strzeże i przekazuje dalej. Tradycja i sukcesja są więc jak najbardziej związane z Kościołem, po prostu realizują się w nim, określają jego strukturę i charakter.

b. Funkcja urzędu

Kim powinni być mężowie upoważnieni do przekazywania owej *paratheke* i komu mogą ją przekazywać? Nie ulega wątpliwości, że stróż i głosiciel apostoelskiego depozytu wiary powinien posiadać odpowiednie kwalifikacje. Musi się cieszyć dobrą opinią, nienagannym życiem i zdolnościami do głoszenia Ewangelii, celem zachowania prawdziwej nauki, jej obrony przed herezjami oraz utrzymania porządku i dyscypliny w Kościele (1 Tm 3, 2nn; 6, 3nn; 2 Tm 2,2; Tt 1,9). Na czele gminy stoją starsi (*presbyteroi*) i biskupi (*episkopoi*) - (1 Tm 3,11nn; 5,17nn; Tt 1, 5nn). Ordynacja dokonuje się przez nałożenie rąk (1 Tm 4,14; 5,22; 2 Tm 1, 5). Jeśli dla zwierzchników i pasterzy gminy używa się zamiennie tytułu „starszy” i „biskup”, to od nich wyraźnie odróżnia się urząd diakonów, spełniających posługi charytatywne W gminie (1 Tm 5,1-16).

LP wspominają także o ewangelistach (2 Tm 4,5). Wydaje się, że ich funkcja ograniczała się jedynie do głoszenia Słowa Bożego. Rola nauczycieli (1 Tm 4,11nn; Tt 2,1.15) miała prawdopodobnie większy zakres”. Troska o materialne utrzymanie zwierzchników i sług Kościoła należy do gminy. Urząd a przede wszystkim urząd biskupa czyli zwierzchnika i pasterza gminy, w LP posiada charakter funkcjonalny. Poprzez urząd i sukcesję w urzędzie zostaje zagwarantowana autentyczność i nieskazitelność prawowitej doktryny wiary

apostolskiej. Z zasady tradycji i sukcesji, o której wspominaliśmy, . wpływa zasada urzędu zwierzchnika gminy. Z nim związana jest władza apostolska przekazywana przez włożenie rąk (1 Tm 4,14; 5,22; 2 Tm 1,5; por. 1, 14). Ujawnia się ona w strzeżeniu, głoszeniu, przekazywaniu prawowitej nauki i posiada znamiona charyzmatyczne. Charyzmat prorocki, o którym wspomina 1 Tm 1,18; 4,14 jest darem nadzwyczajnym, niemniej jest darem podporządkowanym charyzmatowi urzędu spadkobiercy apostołów. Pomaga on w wyborze odpowiedniego kandydata na biskupa. Dlatego też w całej pełni za wybór, nowego kandydata według LP odpowiedzialny jest przełożony Kościoła. Wierni nie odgrywają tu nadzwyczajnej roli. Oni w Kościele stanowią przedmiot żywej troski i opieki swojego pasterza. Ich wiara i egzystencja chrześcijańska zakotwiczona jest w pewnym stopniu co najmniej w charyzmatycznym urzędzie pasterza gminy. Okres szamotania i walki w Kościele minął. Kościół wkracza w epokę stabilizacji, a autonomiczny charakter urzędu pomaga tej stabilizacji, gdyż gwarantuje jedność i trwałość apostolskiej tradycji. W tym sensie należy zrozumieć słowa zawarte w 2 Tm 2, 2: „Co usłyszałeś ode mnie w towarzystwie wielu świadków, to przekaz zaufanym mężom, zdolnym do nauczania innych”. Pochodzenie apostolskie tradycji oraz autorytet urzędu są ogniwami zasadniczymi w życiu i egzystencji Kościoła. Rodzi się więc dalsze pytanie jaką wizję Kościoła kreślą LP?